

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.3.49](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.3.49)

УДК 330.341

*Т. В. Поснова,
кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії,
Університет державної фіскальної служби України, м. Ірпінь*

ПЕРЕДУМОВИ ТА ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

*T. V. Posnova
PhD (Economics), Associate professor of the department of
economic theory, University of state service of Ukraine, Irpin, Ukraine*

PRECONDITIONS AND DETERMINANTS OF CREATIVE HUMAN CAPITAL FORMATION IN A POST-INDUSTRIAL SOCIETY

Формування епохи постіндустріального суспільства зумовлене тим, що знання стали відігравати ключову роль у суспільному розвитку, а наука почала перетворюватися на безпосередню виробничий фактор, при цьому усе більша роль почала належати теоретичній науці, практична реалізація якої призвела до принципових інноваційно-технологічних змін у суспільному виробництві. У свою чергу, впровадження досягнень науково-технічного прогресу вплинуло на якісні зміни у засобах, предметах праці та виробництва. Внаслідок цього почали створюватися нові інформаційні, інтелектуально-креативні технології, що почали відігравали вирішальну роль у розвитку суспільства. Всі ці обставини вплинули на сферу нематеріального виробництва, наслідком чого стали зміни у матеріально-технічному забезпеченні науки, сфері освіти, медицини, культури та інших галузей. Таким чином, провідним виробничим фактором в умовах постіндустріального суспільства стають знання, інформація та творчі здібності. Найбільш вагомими та цінними якостями працівників стають їх високий рівень освіти та професіоналізму, а також інтелектуальний потенціал, духовно-культурний розвиток, креативні та організаційно-підприємницькі здібності, що є характеристиками креативного людського капіталу.

Досвід провідних економічно розвинених країн світу свідчить, що креативний людський капітал стає вирішальним фактором виробництва та соціально-економічного прогресу, витісняючи на другий план інші фактори виробництва. У зв'язку з цим у статті визначено об'єктивні передумови формування креативного людського капіталу.

З метою формування ефективного креативного людського капіталу нашій країні необхідно розробити та реалізувати комплексну програму державної підтримки, яка буде включати такі напрямки як розвиток професійної та бізнес-освіти для підприємців креативної сфери, формування сприятливого комунікаційного середовища та креативних просторів, створення ціннісно-сислової модель так званого «культу» креативності, що у свою чергу потребує спеціальних інвестицій у розробку та реалізацію відповідних заходів та механізмів суспільної та державної політики.

A period of post-industrial society formation resulted from the fact that knowledge began to play a key role in social development, and science has started to become a direct production factor, with a growing role of theoretical science, which practical implementation led to fundamental innovative and technological changes in social production.

In its turn, the implementation of scientific and technological progress influenced the qualitative changes in the means, objects of labour and production. Consequently, new informational, intellectual and creative technologies have been created, which have evolved as important players in the development of society.

All these circumstances have affected the non-material production, resulting in changes in the material and technical support of science, education, medicine, culture and other industries. Thus, knowledge, information and creative abilities become the leading production factor in a post-industrial society.

The most significant and valuable qualities of workers are their high level of education and professionalism, as well as intellectual potential, spiritual and cultural development, creative and management abilities, which are the features of creative human capital.

The experience of the world's most advanced economies shows that creative human capital is becoming a decisive factor in production and socio-economic progress, displacing other production factors into the background. In this regard, the article identifies the objective prerequisites for the development of creative human capital.

In order to create an effective creative human capital, our country needs to develop and implement a comprehensive program of state support, which will include such activities as the development of professional and business education for creative entrepreneurs, the creation of a favourable communication environment and creative spaces, the creation of a value-semantic model of the so-called "cult" of creativity, which in turn requires special investments in the development and implementation of events and mechanisms of public and state policy.

Ключові слова: *постіндустріальне суспільство; креативна економіка; креативний людський капітал.*

Key words: *postindustrial society; creative economy; creative human capital.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В середині 70-років ХХ ст. в розвинутих країнах світу почав формуватися новий тип соціально-економічного розвитку, що характеризувався демократичністю соціального-економічних процесів, розширенням нематеріального виробництва та нематеріальних відносин у таких сферах як наука, освіта та сфера соціальних послуг, тобто переходом до етапу постіндустріального суспільства.

Для переважної більшості людей в країнах, що перейшли до постіндустріального етапу розвитку, нематеріальні потреби досягли високого рівня задоволення та стали відіграти другорядну роль. На перший план почали висуватися потреби нового типу, в основі яких лежить прагнення людини до саморозвитку у процесі своєї професійної діяльності. У зв'язку з цим ключовими ознаками постіндустріального суспільства стають знання, інтелект, освіта, духовно-культурний розвиток, креативні та організаційно-підприємницькі здібності, що є характеристиками креативного людського капіталу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Серед відомих іноземних науковців, які здійснили суттєвий внесок у розробку основних положень теорії постіндустріальної економіки можна виділити Д. Белла, Дж. Гелбрейта, Е. Тоффлера, С. Глазьева, П. Друкера, В. Іноземцева, І. Скоблякову. Відомими вітчизняними дослідниками постіндустріальної економіки є О. Белорус, В. Геєць, А. Чухно, В. Смаль, Ю. Бажал, О. Пирог та інші. Креативину економіку як складову постіндустріального суспільства досліджують такі іноземні науковці як Р. Флоріда, Р. Кушинг, Дж. Хокінс та інші. Серед українських дослідників варто виділити Л. Федулову, С. Давимуку, Н. Сіренко, О. Яцунь.

Щодо теорії людського капіталу, то її формування пов'язано з іменами таких провідних іноземних економістів як Т. Шульц, Г. Беккер, М. Блауг, Дж. Кендрик, Л. Туроу, О. Добринін, С. Дятлов, Ю. Корчагін. В Україні розробкою теорії людського капіталу займаються такі вчені В. Антонюк, С. Бандур, Д. Богиня, О. Бородіна, О. Грішнова, Н. Голікова, О. Головінов, Г. Б. Данилішин, С. Долішній, А. Колот, Е. Лібанова, Н. Лук'яненко, Н. Малюга, Ніколайчук, Д. Мельничук, Н. Перепелиця, Л. Семів, О. Стефанішин, С. Пирожков, А. Чухно, Л. Шевчук. Особливості креативного людського капіталу досліджують такі вчені як Т. Касаєва, М. Павлов, Б. Саліхов, О. Попиков, А. Степанов, О. Юр'єв, В. Ястремська та інші.

Разом з тим, варто відзначити не вирішеність багатьох як теоретичних, так і практичних проблем, пов'язаних з креативним людським капіталом в умовах постіндустріального суспільства, що є свідченням необхідності поглибленого дослідження людського капіталу в цьому напрямі.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті – розкрити основні передумови та фактори формування креативного людського капіталу в умовах постіндустріального суспільства

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Засновником концепції постіндустріального суспільства вважається Д.Белл. В його праці мова йшла про «суспільно в якому індустріальний сектор втрачає провідну роль через зростаючу технологізацію, а основним виробничим фактором стає наука. Потенціал розвитку цього суспільства у всезростаючому ступені визначається масштабами інформації та знань, якими воно володіє» [12, с. 102].

Перехід від індустріального до постіндустріального суспільства супроводжувався суперечністю між творчими обмеженнями промислової епохи та необхідністю суспільства у активізації та заохоченні творчих здібностей людини. Проблема заключалась у суперечності між високим рівнем креативного потенціалу та регламентованою системою індустріального суспільства, тобто суперечністю між креативністю та жорстким контролем з боку держави.

Формування епохи постіндустріального суспільства зумовлене низкою об'єктивних обставин. По-перше, наукові знання стали відігравати всезростаючу роль у суспільному розвитку, а наука почала перетворюватися на безпосередню виробничий фактор, при цьому усе більша роль почала належати теоретичній науці, практична реалізація якої призвела до принципових інноваційно-технологічних змін у суспільному виробництві. По-друге, масштабне впровадження науково-технічного прогресу суттєво вплинуло на якісні зміни у засобах та предметах праці та виробництва. У результаті впровадження досягнень науково-технічного прогресу почали створюватися нові інформаційні, інтелектуальні, креативні технології, що відігравали вирішальну роль у розвитку суспільства. По-третє, глибокі технологічні зміни заторкнули і сферу нематеріального виробництва, у результаті чого відбулися істотні зміни у матеріально-технічній базі науки, освіти, медицини, культури та інших галузей [4, с.].

Як вважає Д.Белл, «постіндустріальне суспільно - це суспільство, в економіці якого пріоритет перейшов від переважання виробництва товарів до виробництва послуг, здійснення досліджень, організації системи освіти та підвищення якості життя, в якому працівники технічних спеціальностей стали основною професійною групою, де впровадження нововведень у все більшому ступені залежить від досягнень теоретичного знання... Постіндустріальне суспільство...передбачає виникнення інтелектуального класу, представники якого на політичному рівні виступають у якості консультантів, експертів та технократів [12, с.102].

В економічній науці етапи розвитку суспільства як правило поділяють на доіндустріальне (аграрне), індустріальне та постіндустріальне суспільство. Розглянумо основні критерії такої періодизації. По-перше, у доіндустріальному суспільстві основний виробничим ресурсом є первинні умови виробництва та сировина; у індустріальному - енергія, у постіндустріальному – інформація. По-друге, у доіндустріальному суспільстві основним видом діяльності є добуття, в індустріальному – виготовлення, у постіндустріальному – послідовна обробка. По-третє, у доіндустріальному суспільстві характер технологій працемісткий, в індустріальному – капіталомісткий, у постіндустріальному – наукомісткий. По-четверте, відповідно до характеру взаємодії людини у процесі виробництва, у доіндустріальному суспільстві – взаємодія людини з природою, в індустріальному – взаємодія з перетвореною нею природою, у постіндустріальному – взаємодія між людьми [4, с.].

Теорія постіндустріального суспільства як самостійна наукова концепція сформувалася у 60 роках ХХ ст. Основною характерною рисою цього періоду в індустріально розвинутих країнах було формування суспільства масового споживання, що у свою чергу спровокувало широке поширення економіки послуг, в якій швидкими темпами почав розвиватися інформаційний сектор. В 70-роках категорія «постіндустріальне суспільство» доповнюється новим змістом. Дослідники виділяють такі його характерні риси як значне поширення творчої, інтелектуальної праці, що супроводжується якісно зростаючим обсягом наукового знання та інформації, що застосовується у виробництві, переважанням у структурі економіки сфери послуг, науки, освіти, культури над промисловістю та сільським господарством в складі ВВП та численності зайнятих, а також зміна соціальної структури. Головними факторами економічного зростання стають швидкий розвиток технологій, що базується на перетворенні науки у безпосередню виробничий фактор, а мірою такого розвитку стає всебічно розвита особистість та розширення творчих можливостей людини [3, с. 274].

Деякі дослідники постіндустріальне суспільство ототожнюють з посткапіталістичним, інформаційним, технотронним. У такому типі суспільства економічна складова втрачає свою домінуючу роль, праця перестає бути базисом соціальних відносин, а визначальними стають постматеріальні цінності, зокрема гуманітарні [7].

Згідно із сучасними науковими дослідженнями основними ознаками постіндустріального суспільства є прискорене впровадження досягнень науково-технічного прогресу, провідна роль належить сфері послуг, масштабним здійсненням наукових досліджень та розвитком розгалуженої системи освіти. Найбільш цінними якостями людського капіталу в таких умовах стають рівень освітньої підготовки, професіоналізм, схильність до безперервного навчання та креативність.

Оскільки постіндустріальне суспільство як економічна система характеризується здатністю знань перетворюватися в провідний економічний фактор, то характерними рисами постіндустріального суспільства,

крім вищезгаданих, також є :

- велика частка накопичених знань, широко втілені у НДДКР і швидке освоєння їх результатів суспільством;
- масове поширення всіх видів освіти (зокрема, вищої освіти, дистанційної освіти та різних форм підвищення кваліфікації), інформатизація всього суспільного життя;
- зменшення державного втручання в господарські процеси;
- глобалізація господарської діяльності, в результаті якої для значної частки підприємств весь світ став єдиним ринком, для багатьох підприємств - єдиним ринком став їх регіон земної кулі, для ще більшого числа підприємств - експорт та імпорт продукції і економічних ресурсів став не епізодом, а систематичною операцією [4, с].

Крім того, в постіндустріальному суспільстві головним, провідним і переважаючим засобом праці, що забезпечує прискорення соціально-економічного розвитку суспільства і високу ефективність суспільного виробництва, є креативність. Звідси випливає, що метою такого суспільства є культивування креативності в різних сферах діяльності людини [10, с. 23-26].

Таким чином, провідним виробничим фактором в умовах постіндустріального суспільства є насамперед знання, інформація та творчі здібності. Найбільш вагомими та цінними якостями працівників стають їх високий рівень освіти та професіоналізму, а також інтелектуальний і креативний потенціал. Причому, якщо високий освітній, фаховий та інтелектуальний рівень як ознаки, що характеризують робочу силу, мали широке поширення в індустріальному суспільстві, то поняття креативного потенціалу стало принципово новою характеристикою, що притаманна людському капіталу в постіндустріальному суспільстві.

Останнім часом в теорії постіндустріальної економіки виділяють концепцію креативної економіки, що базується на розвитку креативних індустрій. Креативна економіка у широкому сенсі – це економічні відносини, що виникають у взаємодіях господарюючих суб'єктів стосовно обміну і споживання продуктів інтелектуальної діяльності, що ґрунтуються на інтелектуальній власності. Креативна економіка – це подальше поглиблення економіки знань, оскільки в ній зростає значення інтелектуального капіталу та інвестицій в освіту і підготовку кадрів. Якщо розкласти вартість продукції на матеріальну і нематеріальну складові, а з нематеріальної складової виділити творчу, то креативний продукт – це продукт з переважанням (понад 50%) творчої складової в його вартості [1, с. 24].

Основними ознаками креативної економіки вважається безперервний інноваційний розвиток, суттєва роль людського капіталу і інноваційному розвитку країни; інвестиції у нові товари, послуги, технології, розвиток людини; велика частка наукомісткості продукції у ВВП; конкуренція на основі інновацій; спеціалізація і кооперація у сфері інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів. До основних чинників зростання креативної економіки відносять людський потенціал; інновації; інвестиції. До забезпечуючих чинників креативного формату економіки належить відповідна «м'яка» інфраструктура (ефективний креативний простір), креативний, інноваційний, інвестиційний, виробничий і соціальний менеджмент [1, с. 25].

Креативні індустрії як основа функціонування креативної економіки та креативного людського капіталу у світі розглядають як перспективну сферу, за допомогою якої вирішується низка економічних і соціокультурних проблем. Через продукцію креативних індустрій країни транслиують на весь світ власні культурні стандарти, цінності унікальність туристичну та інвестиційну привабливість. Так в Європі акумулюється 32% від світових доходів креативних індустрій і 26% робочих місць [1, с. 517].

Як бачимо, досвід провідних економічно розвинених країн світу свідчить, що креативний людський капітал стає вирішальним фактором виробництва та соціально-економічного прогресу, витісняючи на другий план інші фактори виробництва, оскільки домінуючим виробничим ресурсом стають знання та творчість, то найбільш цінними і значущими якостями працівників стають їх високий освітній і професійний рівень, інтелектуальний і креативний потенціал.

Термін «креативність» відносно недавно увійшов у науковий обіг. Поява даного терміну пов'язана з переходом від моделі економічної людини (*homo economicus*) етапу домінування маржиналістської економічної теорії, де в основі лежала не діяльність, а споживчий вибір, до моделі креативної (творчої) людини (*homo creativus*), тобто переходу до економіки, що базується на знаннях, інноваціях та наукомістких технологіях [5, с. 15].

Р. Флоріда вважає, що «креативність має багато вимірів і проявляється у численних і взаємодоповнюваних формах. Згідно із широко поширеною та помилковою точкою зору, креативність обмежується технічними винаходами, розробкою нової продукції і створенням нових фірм. Навпаки, у сучасній економіці, що дістала назву «нової економіки», креативність — це масштабна і неперервна практика. Ми постійно модифікуємо і покращуємо різноманітні продукти, процеси і операції, по-новому підганяючи їх один до одного. Крім того, технічна й економічна креативність підживлюється взаємодією з культурною креативністю й художньою творчістю» [10, с.78]. Це є свідченням того, що креативність є загальною домінантою сучасного постіндустріального суспільства.

Саліхов Б. вважає, що «оскільки в основі будь-яких інновацій лежать унікальні, неординарні ідеї та знання, то здатність людей нестандартно мислити та виробляти нові, оригінальні ідеї називається креативністю». На його думку, креативний капітал це «потік цінностей, що використовується економічним суб'єктом для створення нових ідей та отримання будь-яких інших результатів творчості, заключає в собі ознаки капітального блага та може називатися креативним капіталом. Слідуючи зворотній логіці, креативний капітал,

це цілеспрямований потік специфічних цінностей, що створюють нові цінності у формі оригінальних, унікальних ідей та новітніх знань» [9, с. 190].

Таким чином, можна виділити низку об'єктивних передумов формування креативного людського капіталу. 1). В постіндустріальному суспільстві матеріальні потреби більшості людей почали досить повно задовольнятися за рахунок порівняно нетривалого робочого часу. 2). Наука і знання стали безпосередньою продуктивною силою, що призвело до суттєвого підвищення рівня освіти і широкому поширенню інтелектуальної діяльності в суспільстві. 3). Кардинально змінився і зміст споживання, що пов'язано із зміщенням акцентів на нематеріальні блага. Творчість і креативна діяльність стали бути вищим і досконалим видом діяльності, а його спонукальний мотив все більшою мірою почав залежати від внутрішніх потреб особистості, прагненням до самореалізації, розвитку та примноження своїх знань і можливостей.

Ці об'єктивні передумови перетворюють творчість у вирішальний фактор соціально-економічного прогресу суспільства, а креативний людський капітал - в його головний фактор виробництва.

Відповідно до положень Флориди Р., основними ознаками креативного людського капіталу є:

- спільні цінності (у креативній сфері) індивідуальність (певні індивідуальні особливості) і значимість особистих заслуг. Основною функцією креативного людського капіталу є творча праця, джерелом якої є творче, нестандартне, нетрадиційне та оригінальне мислення;

- індивідуальність креаторів - економічних суб'єктів, що зайняті у креативній сфері, які демонструють свою прихильність індивідуальній своєрідності і самоствердження; їх різноманітність і відкритість. Для креативного людського капіталу характерна мобільність, адже люди, що зайняті у цій сфері схильні змінювати місце проживання і роботи;

- креативний людський капітал ґрунтується на амбітних людях, для яких є важливим професійне зростання, яке вони прагнуть забезпечити власними здібностями та знаннями, тому велике значення для них мають особисті здібності та заслуги;

- в умовах ефективного функціонування креативного людського капіталу долається бюрократія та стверджується меритократія як новий принцип управління суспільством;

- креативний людський капітал є джерелом створення інноваційної продукції [10, с. 84-100].

Таким чином, для формування ефективного креативного людського капіталу нашій країні необхідно реалізувати комплексну програму державної підтримки, включаючи такі напрями як розвиток професійної і бізнес-освіти для креативних підприємців, формування сприятливого комунікаційного середовища, майнова підтримка і розвиток інфраструктури, підвищення доступності фінансових ресурсів, консультативна підтримка творчих індустрій, формування системи моніторингу і оцінка розвитку креативного людського капіталу, сприяння його просування на міжнародний рівень [1, с. 519].

ВИСНОВКИ

У статті були визначені передумови та фактори формування креативного людського капіталу в умовах постіндустріального суспільства. Було визначено, що функціонування креативного людського капіталу ґрунтується на нестандартному, оригінальному нетрадиційному мисленні. Результатом діяльності креативного людського капіталу є створюваний ним інноваційний продукт. Формування креативного людського капіталу, його місце та роль у постіндустріальному суспільстві характеризується зростанням частки працівників креативної сфери, висококваліфікованих працівників та зниженням частки інших факторів виробництва. Рівень розвитку креативного людського капіталу у постіндустріальному суспільстві характеризується динамікою виробництва нових знань, нововведень та новаторства, кількістю наукових відкриттів та патентів, ступенем провадження досягнень науково-технічного прогресу в економіку країни. Основними характерними рисами креативного людського капіталу як носія інтелектуального-креативного потенціалу є рівень освіти, чисельність підготовки висококваліфікованих працівників, що володіють найсучаснішими знаннями та навичками та є головним фактором активізації інноваційної діяльності в країні.

Формування ефективного креативного людського капіталу в нашій країні об'єктивно визначає необхідність цілеспрямованого створення ціннісно-сміислової моделі «культу» креативності, що потребує спеціальних інвестицій у розробку відповідних заходів та механізмів суспільної та державної політики. Метою цих заходів та механізмів є формування у суспільстві не лише позитивного, а й поважного ставлення до креативних людей, що надасть можливість забезпечити їм комфортні та соціально-захищені умови життя та діяльності. На практиці держава повинна створити доктрину «креативної безпеки країни», а також здійснювати всеохоплюючу пропаганду формування креативного людського капіталу.

Література.

1. Давимука С. А., Федулова Л. І. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови: Монографія. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2017. 528 с.
2. Економіка знань та її перспективи для України: Наук. доп. / Ю.М. Бажал, В.П. Александрова, М.С. Данько та ін.; Ред. В.М. Геєць; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. Київ, 2005. 168 с.
3. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. Москва. «Логос». 2000. 304с.
4. Креативный класс и проблемы развития инновационных систем в экономике: Монография. Москва. 2012. 127 с.
5. Павлов М.Ю. Формирование и использование творческого потенциала человека в экономике,

основанной на знаниях: Монография. Москва. 2016. 176 с.

6. Пирог О.В. Економічний розвиток національного господарства України: особливості та моделі в умовах постіндустріального суспільства: монографія. Львів «Видавництво Львівської політехніки», 2013. 336 с.

7. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. Москва «ИНФРА-М», 2017. 512 с.

8. Самородова Е.М., Филонов Г.А. Место и роль человеческого капитала в постиндустриальной экономике *Территория науки*, 2013, № 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mesto-i-rol-chelovecheskogo-kapitala-v-postindustrialnoy-ekonomike> (дата звернення 12.03.2019)

9. Салихов Б.В. Креативный капитал в экономике знаний: Монография. Москва: Дашков и Ко. 2017. 274с

10. Флорида Р. Креативный класс. Люди, которые меняют будущее. Москва: СИК. 2011. 202 с.

11. Чухно А. А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України : монографія. Київ. Логос, 2003. 631 с.

12. Bell, D.(1967). Notes on the Post-Industrial Society. *The Public Interest*. № 7. P. 102.

13. Cushing R. Creative capital, diversity and urban growth: unpublished manuscript. Austin (Texas). 2001.

References.

1. Davymuka, S. A. and Fedulova, L. I. (2017), *Kreatyvnyj sektor ekonomiky: dosvid ta napriamy rozbudovy [Creative economy sector: experience and directions of development]*, State Enterprise "Institute of Regional Studies named after M.I. Dolyshny of the National Academy of Sciences of Ukraine", L'viv, Ukraine.

2. Bazhal, Yu.M. Aleksandrova, V.P. Dan'ko, M.S. (2005), *Ekonomika znan' ta ii perspektyvy dlia Ukrainy [Economics of Knowledge and its Prospects for Ukraine]*, NAS of Ukraine. Int econ prognostication, Kyiv, Ukraine.

3. Inozemtsev, V.L. (2000), *Sovremennoe postyindustrial'noe obschestvo: pryroda, protyvorechya, perspektyvy [Modern post-industrial society: nature, contradictions, perspectives]*, Logos, Moscow, Russia.

4. Stepanov, A.A. (2012), *Kreatyvnyj klass y problemy razvytiya ynnovatsyonnykh system v ekonomyke [Creative class and problems of development of innovative systems in the economy]*, Moscow, Russia

5. Pavlov, M. Y. (2016), *Formyrovanye y spol'zovanye tvorcheskoho potentsyala cheloveka v ekonomyke, osnovannoj na znaniyakh [Formation and use of human creative potential in the economy based on knowledge]*, Moscow, Russia

6. Pyrog, O.V. (2013), *Ekonomichnyj rozvytok natsional'noho hospodarstva Ukrainy: osoblyvosti ta modeli v umovakh postindustrial'noho suspil'stva [Economic development of the national economy of Ukraine: features and models in a post-industrial society]*, Publishing House of Lviv Polytechnic, L'viv, Ukraine.

7. Raizberg, B.A. Lozovsky, L.Sh. and Starodubtseva, E.B. (2017), *Sovremennyj ekonomycheskyj slovar' [Modern Economic Dictionary]*, INFRA-M, Moscow, Russia.

8. Samorodova, E.M. and Filonov, G.A. (2013), "The place and role of human capital in the post-industrial economy", *Territory of Science*, vol. 2, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/mesto-i-rol-chelovecheskogo-kapitala-v-postindustrialnoy-ekonomike> (Accessed 12 March 2019).

9. Salikhov, B.V. (2017), *Kreatyvnyj kapytal v ekonomyke znanyj [Creative Capital in the Knowledge Economy]*, Dashkov i Ko, Moscow, Russia.

10. Florida, R. (2011), *Kreatyvnyj klass. Liudy, kotorye meniaut budushee [Creative class. People who change the future]*, SIC, Moscow, Russia.

11. Chukhno, A. A. (2003), *Postindustrial'na ekonomika: teoriia, praktyka ta ikh znachennia dlia Ukrainy [Postindustrial economics: theory, practice and value for Ukraine]*, Logos: monograph, Kyiv, Ukraine.

12. Bell, D.(1967), "Notes on the Post-Industrial Society", *The Public Interest*, vol. 7, p. 102.

13. Cushing, R. (2001), *Creative capital, diversity and urban growth: unpublished manuscript*, Austin (Texas), USA.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2019 р.